

*Поліщук Світлана Анатоліївна,
студентка I курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Наочність у педагогіці залишається одним із найважливіших принципів навчання, який є основою для цілісного розвитку особистості. За словами К. Ушинського, уроки української мови мають проводитися в життєрадісній та оптимістичній атмосфері, що запобігає розумовій і фізичній перевтомі дитини, пригніченню та приниженню її особистості. Лише за умови, що навчальна діяльність характеризується позитивною мотивацією, у дітей вже у шестирічному віці формується велика мотивація до читання і письма.

Проблему використання наочності в початковій школі досліджували багато українських та зарубіжних педагогів-практиків, зокрема Б. Бабійчук, Ф. Габдулхакова, А. Ісмаїлову, Л. Корепіну, М. Проць та ін. Серед вчителів-новаторів цікавими є ідеї В. Едігея, Л. Кулінської, К. Халатян та ін.

Метою статті є дослідження та теоретичне обґрунтування проблеми використання наочності на уроках української мови в початковій школі.

Наочність є одним із найважливіших елементів у навчанні української мови в початковій школі. Це чітко ілюструють дані про засвоєння навчальної інформації дітьми шестирічного віку. Адже, учні краще засвоюють матеріал, коли до цього процесу залучено якомога більше органів чуття. Найефективніше учні засвоюють навчальний матеріал саме на слух та на зір із подальшим її обговоренням [3, с. 75]. Демонстраційні об'єкти та малюнки на дошці повинні бути добре видні як не передніх партах, так і на задніх. Об'єкти на дошці повинні бути розміром не менше 5x1 см. Якщо об'єкти невеликого розміру, може виникнути необхідність спроектувати тіні, оптично збільшити їх, використати навчальні посібники або пересадити учнів за першу парту під час демонстрації.

Аудіальні засоби широко використовуються як технічні засоби навчання. Вони уможливають найскладніші види роботи при вивченні синтаксису та інших розділів шкільного курсу мови, таких як інтонація, ритм, паузи, темп, тон і логічний наголос. Візуальні посібники полегшують розпізнавання письмового мовлення. Це може бути конкретна лінгвістична ілюстрація, що виділяє елементи в таблиці, визначення або правило, або схематичне

зображення мовного матеріалу, правил або нотаток. Відповідно до завдань програми існують таблиці і з розвитку мовлення, у тому числі з культури мовлення. Правильне оформлення і використання класної дошки як засобу наочності значною мірою сприяє успіху у викладанні. Виконувані на дошці записи, схеми, таблиці, що розташовуються в певній послідовності, супроводжуються відповідним аналізом або повідомленнями. Іноді вчитель заповнює потрібний дидактичний матеріал на дошці одночасно з поясненням, аналізом. Це підсилює активність навчання [5, с. 24] .

Принципи візуалізації у вивченні мови включає таблиці та схеми, а також технічні матеріали (наприклад, записи, екранні посібники, презентації та різні відеоматеріали). Найпоширенішими наочними посібниками, які використовують учителі, є таблиці з дидактичним матеріалом, що пояснює певні мовні правила та визначення. Екранні посібники (наприклад, діафільми, кінофільми, телефільми) уможливають різні види творчих робіт, такі як переказ, написання підписів до кадрів фільму, складання планів побаченого у фільмі, написання листів друзям про фільм. Важливо при цьому, влучно визначити завдання граматичного характеру: використати поширене звертання у листі, діалог у переказі, однорідні члени речення в розповіді і т.д. [4, с. 132] .

Так, радіо, кіно і телебачення посилили вплив звукової мови на учнів і разом з тим змінили розуміння цього терміну – звукова мова (воно раніше зводилося тільки до мови вчителя, сім'ї, товаришів, мови навчальної книги і т.п.). Тому значна увага приділяється вивченню усного мовлення, оскільки у зв'язку з прискореним технічним прогресом потреба в усній формі мовлення не тільки не знижується, а й помітно зростає.

Основними цілями використання наочності в початковій школі є збагачення і розширення кругозору учнів, розвиток спостережливості, пізнання конкретних властивостей предметів у практичній діяльності, створення умов для переходу до абстрактного мислення, підтримка самостійного навчання і систематизація матеріалу, що подається вчителем [1, с. 50] .

Бесіди, що включають елементи комп'ютерної ілюстрації, стають більш живими і захоплюючими, а тому краще сприймаються дітьми; прийоми цього комп'ютерного підходу надають надійну зброю в розпорядження вчителя і, в поєднанні з проектором, можуть бути цікавими, інформативними та здатними залучити весь клас, в результаті чого якість викладання може бути значно покращена.

Демонстрація – цей наочний метод якнайкраще може розкрити переваги комп'ютерного навчання, адже у ньому з'являється ціла низка нових прийомів:

- одночасне звукове і наочне пояснення (під певним контролем або і розробкою вчителя);
- нова форма застосування схем, таблиць, діаграм;
- зміна зображень може здійснюватись у потрібному вчителю та учням темпі;
- мульти-наочне зображення тощо.

Інформацію, яку учні сприймають за допомогою технічних засобів навчання: фільмів, діапозитивів, записів, аудіо, телепередач, відео тощо, також

можна назвати наочним матеріалом. Ці види наочних матеріалів називають аудіовізуальними, оскільки вони передають інформацію за допомогою звуку та зображення [2]. Особливо в початковій школі використовуються натуралістичні, живописні, об'ємні, звукові та символічні графічні наочності. Зрозуміло, що кожна з них має свої позитивні та негативні сторони, і це слід враховувати, приймаючи рішення про їхню роль на уроці. Навчальна програма з предмета містить перелік наочних і технічних засобів навчання.

Однак слід пам'ятати, що наочність відіграє допоміжну, а не головну роль. Використання наочних посібників є переважно допоміжним, але бувають випадки, коли матеріал має таку природу, що без візуалізації новий предмет не може бути правильно зрозумілим. Бажано використовувати різноманітні приклади об'єкта, щоб уникнути звуження понять та ідей. Таким чином, учні зможуть розпізнати головне, зробити крок від конкретного до абстрактного і перейти від уявлення до поняття. Тому важливо не тільки правильно підібрати наочність для уроку, а й продумати, як ставити запитання, щоб візуальні образи, створені в учнів, «працювали» на досягнення цілей уроку [1, с. 53] .

Наприклад, правила можуть бути дуже ефективними, якщо їх доповнити образами, які мають певну релевантність, що спонукає учнів до засвоєння матеріалу. Іншими словами, подання зображень предметів і тварин у самому матеріалі в декількох формах полегшує учням розуміння того, про що саме йде мова. Зрештою, можливість порівнювати приклади самих візуальних зображень може полегшити засвоєння матеріалу. Вдало підібрані наочні посібники забезпечують змістовну та емоційну підтримку уроку. Для конкретного уроку наочність обирається не лише з огляду його педагогічної мети, а до уваги беруться і інші чинники. Зокрема, це і специфіка шкільного мікросередовища, і пора року, і резервний рівень підготовленості дітей, і емоційний стан, і вік, і резерв навчального часу, і загальні інтереси дітей.

Майже у всіх класах особливо важливим джерелом чуттєвого досвіду є реалізація емоційних спостережень дітей. Це питання глибоко досліджує у своїх працях В. Сухомлинський. «Природа мозку дитини, – писав він, – потребує, щоб її розум виховувався біля джерела думки – серед наочних образів, і насамперед – серед природи, щоб думка переключалася з наочного образу на «обробку» інформації про цей образ. Якщо ж ізолювати дітей від природи, якщо з перших днів навчання дитина сприймає тільки слово, то клітини мозку швидко стомлюються і не справляються з роботою, яку пропонує вчитель. А цим клітинам треба розвиватися, міцніти, набиратися сил. Ось де причина явища, з яким часто зустрічаються вчителі в початкових класах: дитина тихо сидить, дивиться тобі в очі, немовби уважно слухає, але не розуміє жодного слова, що педагог розповідає і розповідає, тому що треба думати над правилами, розв'язувати задачі, приклади – все це абстракції, узагальнення, немає живих образів, мазок стомлюється...» [6, с. 5] .

Статичний матеріал слід використовувати з молодшими школярами, щоб дати їм можливість зосередитися на головних моментах, зрозуміти, про що йдеться, і розглянути його більш детально. Він набагато легший для сприйняття, ніж динамічний матеріал у фільмах та анімації, і є час розглянути

деталі візуального ряду та зрозуміти їх в цілому. Яскравість кольорів, виразність ліній (порівняно зі стінгазетами чи гравюрами), чіткість і сучасність зображень відіграють тут важливу роль. Вчителі повинні постійно підвищувати загальну ефективність навчального процесу. Наочність є найважливішим принципом навчання в початковій школі і давно визнана в педагогічній теорії та практиці. Це продиктовано як психологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку, так і загальними освітніми завданнями на уроці.

Таким чином, візуалізація навчання є однією з найважливіших умов успішного формування всіх форм мислення в учнів, джерелом об'єктивних наукових знань, запорукою розвитку мовлення та самостійного розуміння матеріалу. Зорова, слухова, розумова пам'ять – дуже активно реагує на наочність якщо підійти ще й зі сторони інтересів дитини. Ми можемо побудувати урок не лише на правилах, вправах та прикладах, але також можемо його збагатити відео, аудіо матеріалами, додати слайди з яскравими ілюстраціями і поєднати це з усім відомими схемами, таблицями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабійчук Т. Використання звуко- та відеозаписів на уроках української мови. *Українська мова та література в загальноосвітній школі*. 2004. № 7. С. 50–54.
2. Використання наочних засобів на уроках розвитку мовлення URL: <https://studfile.net/preview/5457972/page:8/> (дата звернення: 05.04.2023).
3. Мосіяшенко В. Рідна мова в педагогічній системі К. Д. Ушинського. *Початкова школа*. 2009. № 4. С. 75–78.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя. За заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Паламарчук В. І. Динамічні таблиці для початкової школи. *Початкова школа*. К.: Освіта, 1992. № 3. С. 18-26.
6. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 1968. №12. С. 1-10.

Рабчинська Карина Сергіївна
*студентка 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:
Шкабаріна Маргарита Андріївна
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики
початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ